

Johannes Michelsen:

Grønland - et partisystem under udvikling?

Hensigten med denne artikel er at præsentere og analysere den politiske organisering i Grønland og dens udvikling frem til hjemmestyrets indførelse. Jeg vil indledningsvis meget kort opridse nogle teoretiske forudsætninger for dannelse af politiske organisationer, som er disponerende for analysen.

Grønland har siden 2. verdenskrig oplevet en stadigt øget indførelse af kapitalistiske forhold.¹ Udviklingen er imidlertid primært sket på vestkysten, hvor hovedparten af befolkningen bor, mens yderdistrikterne nærmest har eksisteret som residualer, der har fulgt en noget afvigende udvikling. Denne analyse knytter sig til den kapitalistiske udvikling, men den må altså tages under forbehold af den uens udvikling i Grønland.

Den vestlige kapitalismes ideologisk-organisatoriske grundlag er det repræsentative demokrati i parlamentet, hvorindenfor de bredere samfundsmæssige interesser brydes. Modsætningerne under kapitalismen fører til interesseartikulation i interesseorganisationer med relativt snævert sigte og i politiske partier med bredere sigte.

På dette almene abstraktionsniveau, er det klart, at klasserne og deres udvikling er det materielle grundlag for opkomsten af partier. Historisk-konkret nuanceres dette en del, som følge af kapitalismens lokale udformning og udvikling. Herved sættes nemlig særlige, lokale problemer, der fordrer og muliggør kritisk stillingtagen på særlige måder, og dermed dannelsen af særlig politisk bevidsthed. Udover at give en nødtørftig klasseanalyse, udgør de følgende afsnit derfor et ikke fuldstændigt katalog over forhold, der konkret har medvirket til dannelse af politisk bevidsthed og dermed til dannelse af politiske organisationer.

1) Ove Johansen, "Om rammerne for studiet af den grønlandske udvikling siden 1945", i *Politica*, nr. 3, 1978. Hertil ss. 128 ff. Se også hans diskussion af applicerbare teorier, ss. 134 ff., hvis opfattelse denne artikel knytter sig til.

1. Udviklingen af klasser

Den danske statslige politik har siden 1950 overordnet satset på at etablere kapitalistiske produktionsforhold i Grønland. Dette medførte dannelsen af en især dansk kapitalistklasse,² der støttes af, at staten i øvrigt varetager kapitalistiske interesser, og en især grønlandsk arbejderklasse. De traditionelle erhvervsgrupper: fiskere og fangere, er blevet opsplittet i en lille gruppe af småkapitalister/småborgere og en stor gruppe lønarbejdere, såvel inden for denne sektor som i andre. Man kan i denne forbindelse tale om deklassering, som i hvert fald forekommer relativt via opkomsten af en ny egentlig kapitalistklasse.³ De, der deklasseres til lønarbejdere, og de, der ikke har andre muligheder, end at blive det, oplever for første gang, at det er muligt at blive arbejdsløs. Arbejdsløsheden,⁴ som i 1977 var 7,8 pct. med store sæsonsvingninger, giver i øvrigt ikke samme rettigheder som i Danmark, idet understøttelsen betales som socialhjælp efter et skøn inden for meget lave rammer.

Til disse klasser, der føjer sig smukt ind i det fra vestlige kapitalistiske samfund kendte billede: kapitalistklasse - arbejderklasse - småborgerskab, kommer to grupper: de danske udsendte og de grønlandske mellemlag.

Det stadigt stigende antal udsendte: embedsmænd, håndværkere med flere kommer, på trods af deres egentlige klasses tilhør i mellemlagene, småborgerskabet og arbejderklassen, til at iværksætte det danske dominansforhold - personificere det. Dette skyldes, at det egentlige tilhør, og dermed de egentlige interesser for disse grupper, ligger i Danmark. Herved kommer de til at eksistere som en til stadighed uorganiseret magt, der af den danske stat kan bruges som stabiliseringsfaktor, da staten er arbejdsgiver, og da forholdene gør, at de udsendte ofte kun er i Grønland for en kortere periode.

2) Jfr. Ove Johansen, op.cit., ss. 133 og 129.

3) Jørgen Viemose, Dansk kolonipolitik i Grønland, Kbh. 1977, s. 117. Der kan ses en svag økonomisk stilling, ved at fiskerne slet ikke opnår EF's mindstepriser (Atuagagdliutit-Grønlandsposten (AG) 23/2-78).

4) Iflg. folketællingen i Grønland i 1976 var 74 pct. af grønlandske mænd i alderen 14-59 år beskæftiget, 49 pct. af kvinderne, for danskerne er tallene 100 pct. for mænd og 68 pct. for kvinder (AG 18/1-78).

De grønlandske mellemlag, dvs. de relativt højtuddannede funktionærer i privat og offentlig tjeneste, har oplevet en ændring fra den oprindelige, snævre, selvsupplerende, privilegerede "elite",⁵ til at blive en støt voksende gruppe,⁶ uden at denne gruppe dog har overtaget administrationen fra danske funktionærer og embedsmænd. Væksten har betydet, at privilegierne er blevet udhulet proportionalt. Under de gældende forhold med ringe grønlandsk kapitalakkumulation, er uddannelse den væsentligste vej ud af underprivilegerethed, idet man hermed i nogen grad undslipper den økonomiske tvang, der ligger i det direkte kapitalistiske lønarbejderforhold, idet uddannelsen muliggør offentlig ansættelse, der for Grønlands vedkommende er mere afhængig af politisk pres (se for eksempel nedenfor om lønudjævning). Blandt grønlænderne går der således en konkret-historisk skillelinie på uddannelse. Stigningen i uddannelsesniveaue siden 50'erne kunne føre til at opstille en hypotese om, at der er sammenhæng hermed og den politiske gæring i 70'erne.

I forhold til at bevare privilegier, er afhængigheden af den danske stat og dens interventionistiske politik størst for især de større kapitalister og de danske udsendte, og mindst for lønarbejderne og småborgerskabet. Mellemlagene er splittet, idet nogle får meget store privilegier, mens andre oplever uddannelsesmæssige og andre barrierer for at opnå privilegier, i og med at mange udsendte står dem i vejen, og at de på grund af fødestedskriteriet (se afsnit 2) løndiskrimineres. Det ses heraf, at der er basis for en mobilisering efter etnisk tilhør, idet dette skel i høj grad følger graden af privilegier. Imidlertid har de ovennævnte ændringer ikke førend i 70'erne ført til en bevidsthed om polariseringen af interesserne, der har givet sig udtryk i slagkraftige interesseorganisationer eller politiske partier.

2. Lokale problemstillinger

Siden grundlovsændringen i 1953, har den danske politik i Grønland været legitimeret ud fra målsætningen at ligestille danskere

5) Uffe Østergård i anmeldelse af Viemose, op.cit., i Politica, nr. 3-4, 1977/78, s. 218.

6) Afgangstallene for skoleår udover det 7. er stigende, Grønlandsrådets dokument 38/75.

og grønlandere, men den udvikling der er sket, har ikke ført til ligestilling hverken økonomisk eller politisk. I det følgende vil jeg fremhæve to planer af den førte politik: den økonomiske udviklings nedslag, og forhold der er knyttet til grønlandernes politiske ligestilling og artikulationsmuligheder.

2.1. Problemer i tilknytning til den økonomiske udvikling

Ligestillingsmålsætningen gav sig udslag i de voldsomme statslige investeringer fra o. 1960, der skulle føre til en industrialisering af fiskeriet. Hermed fastholdtes grønlanderne i de oprindelige erhverv,⁷ men arbejdssituationen ændredes radikalt. Endvidere afkastede investeringerne primært brugsværdier i Grønland, mens akkumulationen skete i Danmark eller hos danskere.

Industriprogrammet fordrede en koncentration af den grønlandske arbejdskraft især i Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg, der alle er "åbentvandsbyer" og derfor giver basis for en mere kontinuert fiskeindustriproduktion end andre byer. I det hele taget gik denne politik ud på, at kun i byerne kunne der skabes et varigt erhvervsgrundlag for grønlanderne, mens bygderne blev nedlagt. I perioden 1960-77 blev kun 4 pct. af investeringerne foretaget i bygderne.⁸ Resultatet af denne politik blev den veritable folkeflytning, der fremtræder som, at 25 pct. af Grønlands befolkning levede i bygder i 1976 mod 55 pct. i 1950.⁹

Nedlæggelsen af bygderne resulterer i, at grønlanderne bliver langt mindre selvforsynende med livsfornødenheder. Endvidere bliver tilflytterne til byen en særligt underprivilegeret gruppe med hensyn til uddannelse, dansk kundskaber, erhvervsforhold og boligforhold.¹⁰ Tilflytterne bliver let en ustabil arbejdskraft, og

7) Det fremgår tydeligt af, at 20 pct. af den grønlandske arbejdskraft er beskæftiget ved fiskeri m.v., mod 1,4 pct. af den danske, og at 30 pct. af den danske arbejdskraft er beskæftiget ved bygge- og anlægsvirksomhed, mod 9 pct. af den grønlandske. Antallet af beskæftigede i fiskeri m.v. er faldet, mens antallet af beskæftigede i det offentlige er steget. (Folketællingstal 1976, AG 18/1-78). Også her dukker en uddannelsesparameter op. Se også Ove Johansen, *ibid.*, s. 142.

8) AG 15/2-79.

9) AG 18/1-79, refererer til folketællingen i 1976.

10) Anders Frøom m.fl., Sociale problemer i Grønland, SFI's publikationer nr. 64, Kbh. 1975, s. 311.

dette kombineret med at fiskeindustrien ikke har ekspanderet som forudsat (hvilket betød, at tilflytterne flyttede ind til arbejdsløshed), har stilnet folkeflytningen og styrket bygderne blandt andet med oprettelse af bygderåd i 70erne.

Blandt andet lokaliseringspolitikken, men i øvrigt også alle de øvrige voldsomme sociale ændringer, har aktualiseret en række store sociale problemer, som må ses som den materielle baggrund for alkoholproblemerne og de heraf afledede individuelle voldshandlinger (en oversigt herover findes i AG 8/3-79). Problemet og bevidstheden derom har vokset sig så stort, at der i juni 1978 blev afholdt en vejledende folkeafstemning om indførelse af totalforbud mod eller rationering af øl og spiritus. Resultatet heraf blev uklart, men det har indtil nu ført til forskellige grader af rationeringsordninger.

Samtidig med at satsningen på industrielt fiskeri begyndte at støde på større vanskeligheder, blev råstofproblematikken aktuel. Her udnyttedes det, at der i Grønland aldrig har været privat ejendomsret til jord og undergrund, til at staten har givet koncessioner til efterforskning og produktion, trods stigende grønlandsk modstand, faktisk uden at grønlænderne har fået reel indflydelse derpå.¹¹

En klart manifesteret ulighed, har i hele perioden været og er fortsat, aflønningen af hjemmehørende (grønlandske) embedsmænd i forhold til udsendte. Baggrunden herfor har hele tiden været en helhedsbetragtning over indkomstsituationen i Grønland: Af hensyn til forsøget på at gøre fiskeriet rentabelt i driftsøkonomisk forstand, må alle indkomster i tilknytning hertil holdes så langt nede som muligt. Dette sker via statens overenskomster med KNAPP (fangernes og fiskernes organisation) (jfr. note 3) - og SIK (tidligere Grønlands Arbejder Sammenslutning), begge oprettet efter mere eller mindre direkte initiativ fra staten. For ikke at skabe for store modsætninger inden for de grønlandske befolkningsgrupper, indstiftedes en aflønning af embedsmænd i Grønland efter fødested - grønlænderne fik betydeligt mindre end danskerne for

11) Forbundet mod dansk imperialisme i Grønland, Grønland, økonomi og politik, olie og hjemmestyre, pjece, Århus, maj 1975, ss. 4-10, er en klar fremstilling heraf.

samme arbejde.¹² Dette princip er flere gange blevet godkendt af landsrådet og også på den bredere sammensatte Holsteinsborg 70-konference (H70).¹³

Fra 1971 har fødestedskriteriet været suppleret med en politik, der går ud på at udjævne svælget mellem de hjemmehørendes og de udsendtes lønninger (alle grupper, hvis indkomster styres af staten). Denne politik har ført til, at SIK-medlemmer fra i 1971 at have 38 pct. af de hjemmehørende tjenestemænds løn, i 1977 er steget til at have 70 pct. deraf. SIK-tarifferne var således pr. 1/9-77 19,90 kr. for faglærte og 17,00 kr. for ufaglærte. Generelt er realindkomsten pr. voksen grønlander fordoblet i 60erne, men stagneret i 70erne, mens reallønnen dog er steget i begge perioder. Der er imidlertid fortsat et stort spring fra de hjemmehørendes lønninger til de udsendtes. I 1971-77 er de udsendtes realløn stagneret, så den nu svarer til lønninger i Danmark, men netop i -77 blev denne linie brudt efter en del uro og strejker blandt de udsendte. Hertil skal for sammenlignelighedens skyld føjes, at almindelige leveomkostninger formodes at ligge 25 pct. højere i Grønland end i Danmark, til gengæld er skatten meget lavere i Grønland.¹⁴ Fødestedskriteriet er altså nu ved at blive "spist op", men det anses for meget svært at nå længere.

En særlig anstødssten ved fødestedskriteriet har hele tiden været dispensationsmuligheden, så nogle hjemmehørende embedsmænd kunne få løn som udsendte. Dette har splittet de grønlandske embedsmænd, da lønforskellene hermed er uden baggrund i for eksempel kvalifikationer. Da dispensationspraksis har været ret liberal, har det været et stort problem siden 1964, der for så vidt har splittet den grønlandske hjemmehørende befolkning, der i øvrigt via lønudjævningen i høj grad har kunnet stå solidarisk.

2.2. Politiske artikulationsmuligheder

Forudsætningen for at parlamentet bliver forum for interessemod-

12) Niels Højlund, Krise uden alternativ, Kbh. 1972, ss. 103 ff.

13) H70 konferencereferat, Godthåb 1971. H70 bestod af repræsentanter for mange forskellige organisationer ud over parlamentariske.

14) AG 22/9-77, 5/1 og 9/2-78 refererer notat fra og debat i Grønlandsrådet, ligesom Information 9/1-78. Bue Nielsen i Information 13/10-78.

sætningerne er for det første, at stemmeretten giver mulighed for alle lag og klasser til at stemme, hvilket gælder Grønland, og at der for det andet er midler og kompetence til rådighed for parlamentet. Problemstillingen i det følgende er derfor at diskutere, hvorvidt de grønlandske repræsentative organer virkelig har kunnet være fora for gennemspilningen af interessemodsætninger af den foran omtalte slags, eller om disse modsætninger har måttet anvende andre kanaler.

Der har ikke indtil nu været et egentligt grønlandsk parlament, alene af den grund at Grønland ikke er selvstændigt, men der er særlige folkevalgte organer, som i det følgende vil blive diskuteret, for at se om de kunne varetage parlamentslignende funktioner. For så vidt de ikke har kunnet det, er udviklingen af politisk bevidsthed og af partier, efter min mening blevet hæmmet.¹⁵

Valgordningen: Befolkningen i Grønland kan med almindelig stemmeret ved direkte valg vælge repræsentanter til folketinget, landsrådet (-tinget) og kommunalbestyrelserne. Det er kun valgordningerne til de to førstnævnte, der her vil blive diskuteret, fordi det især er her partiovervejelser er relevante.

Ved valg til landsrådet var Grønland opdelt i 16 landsråds kredse, der nogenlunde fulgte kommunegrænserne. Landsrådet bestod af 16 medlemmer, 1 fra hver kreds, og kunne udvides med op til 5 til-lægsmandater. Ved folketingsvalg var Grønland indtil valget 9. januar 1975 opdelt i to valgkredse med hver 1 mandat: en nord- og østgrønlandsk kreds og en sydgrønlandsk kreds. Med valget i 1975 blev Grønland 1 kreds med 2 mandater.

Årsagen til den stærke regionale opdeling ved valgene til landsrådet og folketinget er officielt de ret forskellige forhold i de forskellige dele af Grønland. Det er altså med hensigt, at der er lagt vægt på, at regionale/kommunale forskelle skulle repræsenteres, mens politiske forskelle i synet på hele grønlandspolitikken ikke umiddelbart bliver tilgodeset. Der bliver også i højere grad lagt vægt på valg af personer, fremfor valg af politik. Man kan forestille sig, at det hermed er lokale notabiliteter, dvs. pri-

15) Beskrivelse af de politiske og administrative organer, se Ole Olsen, Politiske og administrative forhold i Grønland, Kbh.: Gyldendal 1975; Bogen om Grønland, Kbh.: 1976; Viemose, op.cit., og Max Sørensen, Statsforfatningsret, Kbh. 1973.

mært repræsentanter fra den lokale elite, der blev valgt, så det var den grønlandske elites interesser, der blev varetaget. En sådan hypotese kan underbygges med, at af det sidste landsråds 17 medlemmer var kun 1 arbejder.¹⁶ Endvidere går den nyere kritik af landsrådet på, at det har været for følgagtigt over for Ministeriet for Grønland (MfG), hvilket jo netop er i den grønlandske elites interesse.

Når der til landsrådet bliver valgt 1 person fra hver valgkreds, nogenlunde svarende til 1 repræsentant fra hver kommune, kan det endvidere betyde, at denne person snarere end at arbejde for helhedens interesse, søger at varetage sin valgkommunes interesser over for helheden. Dermed vil den regionale opdeling af valgkredsene virke splittende på det samlede landsråd. At medlemmerne har varetaget primært deres kommuners interesser antydes i Hjemmestyrekommissionens pjece "Hvad mener Grønland" i argumentationen for større valgkredse ved valg til hjemmestyrets landsting.

Fra 1971 har "den ny politik" (senere manifesteret i Siumutpartiet) haft det ene mandat i folketinget. Mandatet blev i -71 dog vundet, fordi der var opdelt i to valgkredse og "de moderate" ikke indgik i valgforbund. Med den heraf udløste revision¹⁷ fra valget i 1975 af kredsopdelingen ved folketingsvalg, er det svært at vinde mandater, hvis man ikke indgår i valgforbund. Hermed får de landspolitiske forskelle, der i stadigt stigende grad har vist sig, bedre muligheder for at blive udtrykt, således som det har vist sig med fremkomsten af politiske organisationer i 70erne.

En ny kredsopdeling blev taget i brug ved hjemmestyrets indførelse med landstingsvalget i april 1979: Landsrådet vedtog i 1976, at valgkredsene fremover skulle inddeles i 3 vest-kystkredse med 4-5 mandater og 5 yderdistrikter med hver 1 mandat, i alt 18 mandater, hvortil kommer højst 3 tillægsmandater.¹⁸ Denne reform må antages at have medvirket til den politiske organisering, der er sket siden, i endnu højere grad end reformen af folketingskredsene.

16) Knud Hertling, Grønlandske Paradokser, Kbh. 1977, s. 57.

17) Undervisningsassistent ved Afdelingen for Grønlandsk, Århus Universitet, cand.mag. Einar Lund Jensen (forf. af Grønland og EP) i samtale med forfatteren 8/2-78.

18) AG 23/2-78.

En ændret valgkredsinddeling giver selvfølgelig ikke i sig selv en opkomst af politiske partier eller omvendt, men jeg mener, at det er sandsynligt, at de nye valgkredsinddelinger giver bedre muligheder for at føre den politik, der nu er startet op. For at valgkredsreformer skal kunne virke styrkende på landspolitiske organisationer må andre forudsætninger af mere institutionel art også være i orden. Således er blandt andet kommunikationsproblemet et emne, der tages med i alle betragtninger over det politiske liv i Grønland.

Kompetence: De grønlandske folkevalgte organers mest betydende opgave har indtil hjemmestyret været administrationen af arbejds- og socialvæsenet. Landsrådet og kommunalbestyrelserne dækker henholdsvis det generelt grønlandske og det lokale. I forhold til danske kommunalbestyrelses kompetence springer det i øjnene, at staten varetager alle andre opgaver. De lokale organers økonomi blev dækket via landskassens (bestyret af landsrådet) indtægter fra punktafgifter og lignende samt statstilskud. Øvrige udgifter betaltes direkte af den danske stat.

I løbet af 70'erne er der sket ret omfattende ændringer i administrationen af de fra det danske folketing givne love, idet kommunerne har overtaget en stor del af den lokale administration og økonomi. Hermed bliver det relevant, at fundamentale uenigheder i en vis udstrækning bliver udtrykt her.

Det er først med hjemmestyret, at der bliver lagt op til en lignende udvikling på landsplan, idet landsrådet (-tinget) hermed får betydende indflydelse, på visse områder får det lovgivningskompetence. Trods bemyndigelser i den hidtil gældende lov, er der nemlig ikke overført kompetence af betydning. Høringspligten har endda ikke altid været lige godt overholdt. Hertil kommer, at landsrådet kun samles i to perioder á godten uge i løbet af et år, og at formandskabet og sekretariatet er lille. Landsrådets største chance for indflydelse har hidtil ligget i repræsentation i Grønlandsrådet (paritetisk, planlæggende nævn) og i Erhvervsstøtteudvalget.

Som en bekræftelse på min tese om at øget kompetence giver øget politisk kamp, kan det i denne forbindelse nævnes, at der har været og pågår en politisk kamp mellem visse kommunalbestyrelser og

landsrådet om kompetencefordelingen under hjemmestyret.¹⁹

De to grønlandske MFere deltager i lovgivningen, men det er kun sjældent, de har haft betydning for flertalsdannelsen, og i grønlandsspørgsmål er folketinget sjældent delt midt over, så grønlandernes stemmeafgivning får direkte betydning for Grønland. Endelig kan to mandater ikke få afgørende indflydelse på lovudformningen. I to tilfælde har grønlandsk valgte MFere opnået ministerposten, men her opstår let den fare at blive gidsel for andres politik.²⁰ Der skal et stort og gennemgribende arbejde til, for at ændre på væsentlige led i MFGs administration, og denne politikers "bagland" er tvivlsomt, da han er valgt som person og ikke nødvendigvis har en relation til kommunalbestyrelserne eller landsrådet.

Jeg mener, at med den ringe kompetence, der er tillagt grønlandske politiske organer hidtil, er det klart, at der ikke er blevet dannet politiske organisationer med tilknytning til de repræsentative organer og med politisk succes, før den gruppe, der krævede øget beslutningskompetence, kom til.

Politisk aktivitet: Jeg har i det foregående opridset nogle hæmninger for udvikling af politisk aktivitet, som jævnt hen er blevet mindsket gennem 70erne, mens de økonomisk funderede problemer er blevet stadig større.

Det viser sig rent faktisk, at mine overvejelser kan belægges med tallene for valgdeltagelse ved valg til landsråd og folketing, der igennem perioden er steget fra o. 55 pct. i 60erne til c. 70 pct. i 70erne, med en systematisk forskel der giver større deltagelse ved landsrådsvalg.²¹ EF-afstemningen betegner et vendepunkt

19) Flere kommuner har søgt hjemmestyret udsat, og flere kommunalpolitikere har anbefalet at stemme nej til hjemmestyre.

20) Knud Hertling, Grønlandske paradokser, Kbh. 1977, p. 60: "... at jeg blev onfjordret til at blive minister for Grønland og var tosset nok til at sige ja".

21) Einar Lund Jensen, Grønland og EF, Vedbæk 1977, s. 70, AG 10/1-75 og 17/2-77 angiver de eksakte valgtal. Ved afstemningen om indførelse af hjemmestyre var deltagelsen dog kun 63,2 pct., folkeafstemninger trækker også i Grønland færre vælgere af hus end valg, men hertil kan føjes, at i de 13 største byer var deltagelsen kun 57,8 pct. Da der er relativt flere danskere i byerne, og da der direkte var opfordret til, at de ikke skulle stemme, anser jeg det for en meget vigtig forklaring. (Beregnet på grundlag af AG 18/1-1979).

for udviklingen i valgdeltagelsen. Her stod væsentlige interesser for hele Grønland på spil, der var en ret udbredt debat, og der blev tilkendegivet et klart grønlandsk nej (stemmepct.: 57,5). Alligevel kom Grønland ind i EF, og det viste sig hermed nødvendigt med kraftig aktivitet, for at få de grønlandske interesser varetaget. På grund af EF-oppositionens parlamentariske form, blev resultatet herefter en øget opslutning om det parlamentariske system i Grønland. Afstemningen førte til krav om øget beslutningskompetence til Grønland, hvorved hele EF-sagen betød starten på en bredere bevidstgørelse/radikalisering blandt grønlænderne i spørgsmålet om Danmarks indflydelse i Grønland og overhovedet udviklingen af det grønlandske samfund.²²

3. De politiske organisationer

Den foregående ret grundige indføring i de grønlandske forhold giver den alment udstukne referenceramme til forklaring af den stigende politiske bevidsthed, der i 70'erne har manifesteret sig i form af stadigt øgede krav om grønlandisering af Grønland, i modsætning til den fra -53 officielt fulgte politik om danisering, dvs. udvikling af Grønland til et kapitalistisk samfund. Inden jeg går over til en egentlig samlet behandling af de politiske organisationer i dag på tærsklen til hjemmestyret, vil jeg imidlertid kort beskæftige mig med endnu en historisk forudsætning: de tidligere partidannelser.

Indledningsvis vil jeg dog understrege, at det anvendelige materiale har været sparsomt, bortset fra materiale om Siumut, som allerede derfor er særligt grundigt behandlet. Den politiske organisation er endnu i sin vorden og udvikler sig hurtigt. Den følgende behandling skal derfor desuden tages med det forbehold, at der endnu ikke kan siges at være etableret et egentligt partisystem af permanent art. I det politiske liv lægges der således fortsat en vis vægt på personer frem for organisationer, hvilket selvfølgelig også slår igennem i min gennemgang.

3.1. Partidannelser

De tidlige partier: I 1955 stiftedes Grønlands Socialistiske Par-

22) E.L. Jensen, op.cit., kapitel V og Konklusion.

ti (GSP) med landsrådsmedlem Peter Nielsen (Godthåb) som formand. Formålet var via oplysninger og kundskaber at omdanne Grønland til et socialistisk samfund. Primus motor i stiftelsen af såvel GSP som i 1956 GAS var daværende LO-sekretær, senere Grønlandsminister Carl P. Jensen, velsagtens ud fra den tanke at overføre den danske arbejderbevægelses opdeling i en faglig (økonomisk) gren og en politisk gren. Partiet levede i ca. 3 år.²³ Dette bastante forsøg på at overføre danske forhold til Grønlands politiske liv mislykkedes altså, hvilket vel kan forklares ud fra, at det manglede en folkelig basis, der nok var ved at vokse frem nominelt (arbejderne), men ikke reelt som en gruppe med formulerede krav, der kunne bære bevægelsen frem. Et lignende forsøg på at overføre danske partipolitiske forhold, gjorde Erling Høegh (fremtrædende grønlandsk politiker i 60erne) i 1972 ved at oprette en grønlandsk afdeling af Danmarks Konservative Folkeparti - Det grønlandske Folkeparti.²⁴ Det har indtil videre lidt samme skæbne som GSP.

I 1964 stiftedes Inuitpartiet ud fra selvmodsigelsen mellem løftet om ligestilling og fødestedskriteriet, og især dettes dispensationsmulighed. Partiet var det første organiserede udtryk for modstand mod den med Grønlandsudvalget af 1960s betænkning (G 60) indstiftede politik.²⁵ Politisk var partiet måske lidt tidligt ude, da konsekvenserne af G 60-politikken endnu ikke havde vist sig. Den senere Siumut-formand Jonathan Motzfeldt var partiets folketingskandidat.

For en folketingspolitiker som Knud Hertling har personvalget angiveligt været så ubehageligt, at han som følge heraf, efter sit valg i 1968 påbegyndte dannelsen af Sukaq-partiet. Dette partis mål var at få så mange grønlandere som muligt til at føle, at samfundet kom dem ved, at grønlanderne skulle finde deres identitet,

23) Strejkeavisen Den Sorte Engel, ny udgave, nov. 1977, udgivet af GAS-solidaritet, bagsideartiklen Arbejderbevægelsens historie i Grønland.

24) Ole List, Et historisk rids af bevægelsen for grønlandisering af Grønland med et forsøg på anvendelse af en socialpsykologisk forklaring, speciale, Institut for Statskundskab, dec. 1976, s. 55.

25) Bygger på Jørgen Fleischer, "Inuitpartiet - blot et intermezzo?", i tidskriftet Grønland 1967, ss. 345-348. Se også List, op.cit., ss. 42-46. Partiet opnåede 1/3 af stemmerne ved folketingsvalget i 1964 og et tillægsmandat i landsrådet i 1967.

blandt andet ved at udviklingstempoet i Grønland skulle nedsættes.²⁶ Partiet betegnes af Hertling selv som moderat socialistisk. Siden stiftelsen har partiet ført en tilbagetrukket tilværelse. Knud Hertling har ikke anvendt partiet som platform for valgkampe før sit valgnederlag i 1975. Indtil da påstår Hertling, at han ikke havde villet misbruge sine embeder (som minister og MF) til at agitere for partiet. Efter nederlaget, hvor han ikke mere besad disse embeder ville han altså godt agitere for Sukaq. At Hertling senere samme år søgte samarbejde med Siumutgruppen i sin egenskab af "moderat venstreorienteret" tyder dog på, at partiet er afgået ved en stille død. Hertling nævner imidlertid ikke dette eksplicit i sin bog fra 1977, tværtimod kritiseres Siumut stærkt, hvilket så må tolkes derhen, at heller ikke i Siumut har Hertling kunnet være, hvis skylden så har været.²⁷

Hvor de to førstnævnte partier efter min mening allerede mislykkes, fordi det er umuligt at overføre partier udviklet på dansk grundlag til de herfra stærkt afvigende grønlandske materielle og politiske forhold, er de to sidstnævnte partier forsøg på at danne politiske bevægelser, netop på grundlag af grønlandske forhold. At netop de ikke er slået igennem i Grønland vil jeg tilskrive de forhold, der er omtalt i afsnit 1 og 2:

Inuitpartiet havde ikke en folkelig (vælgermæssig) basis, for sit primære programpunkt om fjernelse af fødestedskriteriet. De klasser/lag, der kunne støtte det var for små og blev splittet af dispensationsordningerne fra fødestedskriteriet. Sukaq-partiet tog vel udgangspunkt i de bredeste lag af den grønlandske befolkning, men opstillede ikke klare krav for disse lag. Disse klasse-mæssige betingelser blev for begge partiers vedkommende understøttet af, for det første kompetencefordelingens barrierer for at gennemføre krav, for det andet valgordningens splittende og mindretalsfjendtlige karakter, og for det tredje at kommunikationsstruktur og politiske erfaringer besværliggjorde en egentlig politisk mobilisering, når der ikke klart blev stillet krav om ændringer af det politiske system. Med de ændringer, der nu er sket eller er

26) Hertling, op.cit., ss. 47 ff. og Jakob Janussen, "Ligestilling", i tidskriftet Grønland 1969, ss. 251-256.

27) AG 20/2 og 14/8-75 samt Hertling, op.cit., s. 70.

på vej in mente, kan man måske med føje hævde, at de tidlige partier har været for tidligt ude.

Idet jeg hermed har vist mine forklarings muligheder i forhold til de tidlige partidannelser, vil jeg ikke behandle de tidlige partier yderligere. Jeg ser dem dog som en slags lærestykker og forudsætninger for de organisationer, der i dag (marts 1979) har formuleret sig med politik som deres primære formål og opstiller til landstingsvalget. Der er tale om Siumut, der blev parti i 1977, Atassut, der blev landsorganisation i 1978, Inuit Ataqatigiit (IA), der blev partiforbereende organisation ligeledes i 1978, og Sulissartut Partiaat (SP), der er dannet af SIK i 1979.

Den politiske bevidsthed om modsætningsforholdene i Grønland og om behov for en mere specifik bevægelsesform for den grønlandske identitet, som allerede lå i Sukaq-partiet, blev udviklet yderligere gennem -70erne. Ved slutningen af konferencen i Holsteinsborg i 1970, der gav den første bredere grønlandske debat uden for landsrådet om hele grønlandspolitikken, formuleredes en Ungdommens Resolution.²⁸ Her formuleres et mere politisk uafhængigt Grønland som en meget væsentlig del af de unges generelle politiske mål. Endvidere ønskes politiske og administrative beslutninger henlagt til Grønland, hvoraf der sluttes, at man ønsker at overtage såvel politisk ansvar som økonomiske og andre byrder. Dermed er grundlaget for "den ny politik" faktisk formuleret omend i meget vage vendinger.

Siumut: Efter formuleringen af modstand mod den dansk udformede politik, konsoliderer "den ny politik" sig i første omgang i form af valgsamarbejde mellem Moses Olsen (folketingskandidat), Jonathan Motzfeldt og Lars Emil Johansen (landsråds kandidater) ved valgene i 1971. Det resulterer i, at alle bliver valgt, og at kampen for overhovedet at kunne komme frem med alternative politiske helhedsbetragtninger i relation til de førnævnte økonomiske og kulturelle forhold omkring udviklingen i Grønland, får fastere grund under fødderne. Samarbejdet fortsætter i kampagnen mod EF og får fastere form efter EF-afstemningen, hvor disse folk, efter at have forsøgt at få adskilt den grønlandske afstemning fra den

28) H 70s sidste sider. Underskrivere er bl.a. Lars Emil Johansen (senere Siumut), Jakob Janussen (tilknyttet Sukaq ved dets dannelse) og Arqaluk Lyngø (senere IA).

danske uden resultat på grund af rigsfælleskabet, klarere taler om en ændring af det statsretlige forhold til Danmark, uden dog at forlange selvstændighed. Hermed er gruppens aktiviteter en spore for igangsættelsen af hjemmestyreprojektet. Gruppen lægger bredt ud med en kritik af daniseringens konsekvenser for alle grupper af underprivilegerede, hvilket som tidligere vist kun er grønlandere, og for den grønlandske livsform i det hele taget.

Lars Emil Johansen vælges i 1973, -75 og -77 til folketinget med stadigt stigende stemmetal, og gruppen bliver meget aktiv i Hjemmestyrekommissionen. Frem til folketingsvalget i 1975 ekspanderede Siumut uden egentlig at blive organiseret, men i forbindelse med valget beslutter gruppen at manifestere sig yderligere og at øge den politiske debat i Grønland ved at udgive 14-dagesbladet Siumut.²⁹ Selve organiseringen begynder i -76 med dannelse af lokale organisationer, og der er til landskonferencen 28-30 juli 1977 14 delegerede fra 7 lokale organisationer. På dette møde stiftes partiet Siumut på grundlag af relativt omfattende programoplæg forberedt i arbejdsgrupper under de lokale organisationer, med Jonathan Motzfeldt (landsrådets næstformand) som formand.³⁰ I landsrådet manifesterer Siumut sig fra foråret -77 med forberedende gruppemøder og ordførerskaber, og i øvrigt en stor indsats for at landsrådet så vidt muligt skal begynde at fungere som et "rigtigt" parlament, bl.a. som påvisning af grønlandernes evne til at varetage hjemmestyret. De oprindelige 4 Siumut-tilhængere i landsrådet forøges i løbet af -77 med 4 til i alt 8 i efterårssamlingen 1977.³¹ I løbet af -78 dækkes alle kommuner og flere bygder ind med afdelinger.

I sommeren -78 gennemlever Siumut sin første svære organisatoriske splittelse, idet formanden i et interview i Berlingske Tidende³² modificerer nogle af partiets fundamentale krav. Dette fører til hans midlertidige afgang, idet han genindsættes ved

29) 1. nummer udkom 27/1-75. Fra 2/5-77 ændres retskrivningen til Siumut.

30) Siumut 5/9-77. Programmet og programartikler er optrykt i Grønland for folket, Tryk, Kolding Højskole, september 1977.

31) Siumut 3/10-77.

32) Berlingske Tidende 5/5-78. Afvigelserne er på EF- og råstofsørgsmålet, samt ejendomsretten til produktionsmidlerne.

landsmødet i september. Resultatet af landsmødet bliver en fastholdelse af de oprindelige standpunkter, men samtidig en præcisering af partiets bredde.³³

Atassut: Som en reaktion på dannelsen af Siumut og dermed gennemslaget for kritikken af den danske politik dannes, efter at forskellige personkonstellationer mod Siumut var prøvet, Atassut. I første omgang var Atassut et forsøg på at organisere til støtte for Otto Steenholdts kandidatur til folketinget i januar 1977.³⁴ Efter at Steenholdt var blevet valgt manifesterer gruppen sig i næste omgang blandt landsrådets medlemmer (landsrådsformanden m. fl.) og starter en organisering i Godthåb 28/3-77. Gruppen organiseres omkring et forsvar af daniseringspolitikken og et forsøg på at stoppe inddragelsen af særinteresser i landsrådspolitikken, hvorved forskellene i interesser og bagsiderne af daniseringspolitikken afvises samtidig med, at vesteuropæiske politiske interesser og grupperinger fornægtes.³⁵ Der lægges ikke op til egentlig nytænkning på grønlandspolitikens område, men de resultater, der opnås i forhold til Danmark forsvares og fastholdes, idet grundlaget for Atassut er samhørigheden med Danmark og danskerne. Atassut har endnu ikke dannet parti, men en landsorganisation stiftedes 29/4-78 med Lars Chemnitz (landsrådets sidste formand) som formand, og har nu 19 lokalforeninger.³⁶ I tilknytning til organiseringen er der udsendt en række principprogrammer, men der er ikke tale om en politisk homogen gruppe, idet for eksempel et ledende medlem i modsætning til organisationens linie, er modstander af EF.

Inuit Atagatigiit: IA er en anden udløber af H 70 og "den ny politik", idet IA er udviklet på baggrund af udviklingen i Unge Grønlanderes Råd (KIA) i Danmark i første halvdel af 70erne, hvor flere af IAs nuværende topfigurer var aktive. I 1976 var KIA medarrangør af Aussivik 76, som vedtog en KIA-resolution om et års moratorium for grønlandske uddannelsessøgende i Danmark. Det var imidlertid først da Siumut i Hjemmestyrekommissionen gik ind på

33) AG 21/9-78. Referat af landsmødet og interview med Jonathan Motzfeldt.

34) Allerede da formuleredes et ret omfattende program, underskrevet af Lars Chemnitz, AG 27/1-77.

35) AG 27/4-78.

36) AG 4/1-79.

at frafalde kravet om den fastboende befolknings ejendomsret til undergrunden, som indeholdt en anerkendelse af grønlænderne som folk, til fordel for en gensidig vetoet, i foråret 1977, at der via Aussivik 77 blev tale om at danne en selvstændig politisk organisation, IA.³⁷ Den første afdeling startedes 8/11-77 i Egedesminde af den gruppe, der havde forberedt Aussivik 77, ved hvis dannelse i november -76, Siumuts lokalafdelings bestyrelse blev sprængt.³⁸ Ved oprettelsen af denne første afdeling udsendtes et sæt love, der udgør et skematisk politisk program for indførelse af socialisme.³⁹

Den 19-21/11-78 stiftedes den partiforberedende landsorganisation IA af 7 lokale grupper. Her ændredes IAs holdning til parlamentarisk arbejde, idet den tidligere afvisende holdning afløstes af opstilling til landsting og kommunalbestyrelser, da disse kunne bruges som adgang til medierne. Folketing og EF-parlament afvises blankt. Som partiprogram vedtoges en let redigeret udgave af den i note 39 omtalte meddelelse.⁴⁰ IA repræsenterer en radikaliserings af den ny politik i marxistisk retning, i nogen grad inspireret af den danske venstrefløjs afvisning af kapitalismen som samfundsform, men samtidig med en formuleret national holdning, der fremhæver eksistensen af grønlænderne som folk endnu stærkere end Siumut. Der er også tale om en radikaliserings i forhold til Siumuts tanker om udviklingen efter hjemmestyrets indførelse, som er lidt uklare og præget af uenigheder, her kræver IA klart, at kun via selvstændighed kan kapitalismen nedbrydes. Organisatorisk er der vel udnævnt en centralkomité og et politibureau, men de har ikke selvstændig kompetence og vægten lægges primært på basisarbejdet.⁴¹

Sulissartut Partiaat: Partiet blev først dannet lidt hovedkulds 3-4/2-79, så det er uhyre sparsomt, hvad der foreligger om det. Forhistorien er, at formanden for SIK (da GAS) i 1975 efter at være

37) Information 16-17/12-78. Siumut har under valgkampen til landstinget lovet at genfremsætte kravet om ejendomsretten.

38) Siumut 29/11-76.

39) Ausiagne Inuit Ataqatigiit, Meddelelse 8. nov. 1977.

40) Officiel oversættelse af programmet i Information 16-17/12-78. Landsmødet refereres i AG 30/11-78.

41) Information 22/12-78 og 30/3-79.

indvalgt til landsrådet på SIKs liste tilsluttede sig Siumut, hvilket vakte nogen utilfredshed hos medlemmerne. Frederikshåbafdelingen havde forud for kongressen i september -78 stillet forslag om, at SIK dannede et eget parti,⁴² fordi der stadig pågik en diskussion mellem Siumut- og Atassut-tilhængere, og fordi ingen af partierne havde gjort noget særskilt for arbejderne, uanset deres løfter. Kongressen besluttede at være uafhængig af partierne.⁴³ Ved en ekstraordinær kongres 3-4/2-79 behandledes et tilbud fra Siumut om listesamarbejde, men dette blev afvist og resulterede i dannelsen af det nye parti, og i at flere ledende siumuttere som særligt tegnede den selvstyreorienterede fløj, skiftede parti til SP.⁴⁴ Programmet for SIKs kandidater var blevet drøftet siden september og betød, at de faglige synspunkter blev formuleret politisk.⁴⁵

Generelt er der tale om, at en af de mindst privilegerede grupper hermed forsøger at organisere sig politisk svarende til den europæiske arbejderbevægelse (sammenlign ovenfor om dannelsen af GSP). Styrken hentes primært fra, at problemerne er slået igennem, ved at arbejderklassen er vokset, og ved at deres problemer som arbejdere anerkendes af alle bestående organisationer og ikke skjules i en fangerromantik. Bevidstheden om at være en undertrykt klasse er slået klart igennem i hvert fald på ledelsesplan, uanset det noget uklare klassebillede i dagens Grønland.

3.2. Partiernes politiske synspunkter

Som det fremgår, er det Siumut, der har været inspirator ved dannelsen af alle de øvrige organisationer. Det er derfor også i høj grad Siumut, der har bestemt den del af den politiske debat, der ikke er blevet styret fra Danmark. I tabel 1 er angivet en oversigt over sagområder, som jeg finder væsentlige, blandt andet fordi de viser nogle nuancer mellem organisationerne. Jeg vil imidlertid afstå fra en nærmere analyse, da der i nogen grad kan ligge gyldne valgløfter bag, som jeg ikke kan prøve i forhold til en politisk praksis.

42) AG 14/9-78.

43) AG 21/9-78.

44) Kristian Poulsen og Odaq Olsen.

45) Information 3/4-79.

Sagområde 1 viser holdningen til Danmark, og til hvad hjemmestyret skal føre til, hvilket jeg finder er det fundamentale spørgsmål - skal der stiles mod selvstændighed eller ej? Sagområde 2 og 3 angiver holdningen til, på hvilke betingelser produktionen skal ske - styret politisk eller via økonomisk tvang, hvilket også viser en generel holdning til kapitalismens indførelse og funktion siden 50'erne, jfr. afsnit 1 og 2. Sagområderne 4-8 angiver mere konkretiserede holdninger i forhold til de i afsnit 2 nævnte problemområder. Heri afspejles de holdninger, disse problemer konkret har betinget.

Det må atter understreges, at materialet er spinkelt, men der viser sig dog et billede med Atassut som moderat bibeholder af den danske kapitalistiske politik, Siumut som kritisk, SP som Siumut, men dog med specielle synspunkter især på arbejderrelevante områder og IA som revolutionær. Det er en venstre-højreskalering, der ikke anerkendes fuldt ud af partiorganisationerne selv, men som jeg vil uddybe i den ideologiske karakteristik (afsnit 3.4.). Først vil jeg imidlertid behandle rekrutteringsproblematikken.

3.3. De politiske organisationers rekrutteringsgrundlag

Idet klasseinteressevaretagelsen anses for konstituerende for politiske organisationer, vil jeg her kort redegøre for, hvilke klasser lederne kommer fra, og hvilke klasser organisationerne henvender sig til. Dette vil sammen med den mere samlende ideologiske karakteristik belyse problemstillingen, om der er overensstemmelse mellem, hvem der hævdes repræsenteret, og hvem der i virkeligheden repræsenteres. Ledernes klasses tilhør, set i sammenhæng med den førte politik, bliver afgørende i vurderingen af, hvilken klasse organisationen reelt arbejder for.

Det kan i første omgang slås fast, at der i alle organisationers ledelse er et betydeligt indslag af højere uddannede og ikke-selvstændige - af mellemlagene. Hos Siumut har L.E. Johansen, J. Motzfeldt og M. Olsen alle en længerevarende uddannelse. Hos Atassut er Lars Chemnitz fra en "ledende familie" og tidligere skoleinspektør, Ole Berglund og Otto Steenholdt er lærere. Som nævnt er IAs udspring netop blandt grønlandere under uddannelse i Danmark, Jens Geisler er viceskoleinspektør, Arqaluk Lyngø so-

Tabel 1. Oversigt over organisationernes synspunkter på bestemte politiske sagsområder

Sagsområde	Organisation	Atassut	Siumut	SP/SIK	IA
1. Hjemmestyrets indførelse, udvikling og indhold		Ja, inden for rigsfællesskabet, godkender ufortøholdent loven og dens indhold	Ja, giver nogle selvstændige udviklingsmuligheder. Krav om udvidelse på råstof og tekniske område. Ønske om større grad af selvstændighed	Ja	13 grunde til nej. Giver ikke større selvstændighed, som ønskes fuldstændigt på længere sigt
2. Ejendomsret til produktionsmidler		Privat, men støtte til aktie-, anparts- og andelselskaber	Primært til de grl. myndigheder, støtte til andelselskaber, kun småvirksomheder privat ejet	Arbejderkooperativer og hjemmestyret	De grl. ske myndigheder. Arbejderne skal styre brugen af dem
3. Ejendomsret til undergrunden		Lovgivningens fastlæggelse af dansk/grl. skvetoret	Den fastboende befolkning	Den oprindelige befolkning	Den oprindelige befolkning, væsentligste pragrampunkt. Definition af en grønlander
4. Udnyttelse af ressourcer		Primært de levende. Ja til snarlig udnyttelse af andre, med udtalelse for borgere og myndigheder	Primært de levende. Andre må kun udnyttes f.s.v. der ikke sker uheldige virkninger på natur o. lign.		Udnyttes af grønlanderne, f.s.v. det ikke skader, især de levende ressourcer
5. EF		Ja, da DK er med	Ud af EF, ny folkeafstemning	Ud af EF	Ud af EF
6. Lønpolitik		Lønudjævning, men præmie til udsendte og til højtudd. grl.	Lønudjævning, tilbageholdenhed med tillæg især til højtudd. grl. Arbejdstilladelser	Arbejdstilladelser, ens grundløn for hjemmehørende og udsendte - fuldstændig ligeløn	Støtte til SIK og de lavestlønnede, fuldstændig lønudligning
7. Bygdepolitik prod.-faciliteter		Oprettelse af et stående bygdeudvalg. Øget andel af investeringer	Støtte til byggerne og deres erhverv. Landsstyremand for bygdeproblemer. 15% af investeringerne til byggerne	Styrke byggerne med udbygning af prod.-faciliteter, retfærdig andel af investeringer	Bygder prioriteres højere end byer - evt. oprettelse af nye bygder
8. Uddannelsespolitik		Danske normer på alle trin	Dansk niveau, men indhold sv. til grl. sk erhvervsstruktur og kultur. Grl. sk. skolesprog	Uddannelsesløn, alle skal prøve erhvervsarbejde, grl. sk skolesprog	Grønlandsk skolesprog

cialrådgiver. I SP har Kristian Poulsen (formand) og Jens Lyberth begge en længere uddannelse. Dette viser, at mellemlagene ikke udgør en homogen gruppe - at de er politisk variable, men det viser også, at der er god baggrund for den i afsnit 1 nævnte hypotese om sammenhæng mellem uddannelsesniveau og 70ernes politiske gæring.

Der ligger ikke noget odiøst i, at så mange ledere tilhører mellemlagene, men det må fastslås, at få eller ingen ledere har direkte relation til produktionen - er ikke almindelige arbejdere - er ikke kapitalister - er ikke fiskere/fangere. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke en mangelfuld uddannelse besværliggør mulighederne for helt at gennemskue de problemer, der rejser sig i Grønland.

Organisationerne er tilknyttet de "produktive" klasser på forskellig måde. Atassut er, som tidligere antydnet, primært tilknyttet den gamle elite. Endvidere er N.C. Heilman (KNAPPs formand, men tilknyttet Atassut som person) efter grønlandske forhold en storfisker. Atassut prætenderer en neutralitet ved at mene, at politikere ikke må have nogen særlig tilknytning til organisationer i vælgermassen og ved at anbefale, at interesseorganisationerne ikke knytter sig til en politisk organisering.⁴⁷

Siumut er klart knyttet til selvbevidste yngre grønlandske administratorer i såvel offentligt som privat regie. Fremkomsten af Siumut må betragtes som udtryk for det bevidsthedsmæssige gennemslag af den materielle splittelse af "de ledende familier". De udgør ikke mere en enig privilegieforsvarende gruppe, idet flere i Siumut kommer derfra. Siumut er også knyttet såvel til arbejderklassen via de nu historiske forbindelser med SIK, som til det grønlandske traditionelle småborgerskab: fangere, fiskere og fåreavlere. Forbindelserne til fangernes og fiskernes organisation er imidlertid lidt spegede, idet KNAPPs formand som nævnt er knyttet til Atassut, mens flere valgt på KNAPPs landsrådsliste i 1975 eller medlemmer af KNAPPs hovedbestyrelse har knyttet sig til Siumut.

46) (Note til tabel 1).

Kilder: Udover de i øvrigt nævnte: Atassut: AG 11/5-78, 4/1, 1/2 og 22/3-79; Information 4/4-79.

Siumut: AG 21/9-78 og 1/2-79; Information 28/3, 1/4 og 3/4-79.

SP/SIK: Information 3/4-79. Programmet forelå ikke på dansk.

IA. AG 30/11-78 og 11/1-79; Information 5/9-77.

47) F.eks. i Grønlands Radioavis i Danmarks Radio 2/3-78.

Heri ligger en politisk fremtrædelse for splittelsen i de traditionelle erhvervsgrupper.

Siumut er således en mellemlag-småborger-arbejderalliance, som i sig har modsætninger, der har vist sig ved, at IA blev dannet, ved Jonathan Motzfeldts korte tid "i kulden", og ved at SP er dannet. IAs ledere er næsten kun unge fra det nye mellemlag, Jonathan Motzfeldt hører til et gammelt mellemlag - præsterne, og med dannelsen af SP sprang den direkte tilknytning til arbejderklassen.

Aldersmæssigt kan der også lægges nogle skillelinier med IAs ledere som yngst, Atassuts som ældst og Siumut imellem. I et Grønland under hastig forandring er erfaringsgrundlaget således yderst forskelligt.

Organisatorisk har Siumut siden sin start lagt vægt på en bred organisering med så mange aktive debattører som muligt, der via repræsentation har indflydelse på partiets politik. SP anvender SIKs organisatoriske apparat. IA lægger imidlertid vægt på, at de aktive bestemmer politikken ud fra arbejdet i basis. I nogen kontrast hertil stiller Atassuts organisation sine politikere frit inden for principprogrammernes ofte brede rammer⁴⁸ - organisationen har indtil nu snarest været en valgkomité.

Hvad angår medlemmerne af organisationerne og organisationernes vælgere, kan der kun siges lidt, da kun Siumut og Atassut i skrivende stund har deltaget i valg. IA hævder selv at organisere især ungdommen og arbejdsløse.⁴⁹ SP henvender sig især til den organiserede del af arbejderklassen.

Udover det sagte om Siumut og Atassut, kan der opstilles nogle gisninger på grundlag af kredsenes stemmetal ved de sidste to folketingsvalg.⁵⁰

Ved folketingsvalgene i -75 og -77 vandt Siumut i langt de fleste kredse. Rosing-Hertling/Atassut vandt i enkelte bygder og nogle byer. I alle byer er der imidlertid mange stemmer på begge lister. Noget tyder således på en relativt større overvægt i bygderne end i byerne til Siumut. Herudfra kan man opstille nogle hypoteser: at Siumut især har støtte fra udkantsområderne med de dårligste

48) AG 11/5-78.

49) AG 16/11-78.

50) AG 10/1-75 og 17/2-77.

forhold, blandt andet som følge af Siumuts modstand mod koncentrationspolitikken; at Atassut især har støtte fra byerne, fordi der her er mange med stærke direkte materielle bånd til den danske administration, herunder danskerne; og at Siumuts støtte fra byerne er tilflyttere fra nedlagte udsteder, arbejdere, i det hele taget vælgere med svage og få direkte materielle bånd til den danske administration. Som sagt er der kun svage indicier for disse hypoteser, og de følger da også i høj grad ledelsens baggrund og organisationernes politiske oplæg.⁵¹

3.4. Ideologisk karakteristik

En karakteristik af de grønlandske politiske organisationers synspunkter vil som vist i 3.2. generelt støde på det problem, at der ikke indtil nu på en række områder er formuleret skarpe og præcise modsætninger, der fastholdes konsekvent også under pres. Dette hænger efter min mening sammen med, at på den ene side har de grønlandske politikere, i hvert fald indtil nu, været i den taktiske position at skulle rejse nogle krav, der kan gennemføres over for den danske stat, og ikke blot opnå et flertal i den hjemlige befolkning. En sådan fast og magtfuld modspiller gør egentlige alternativer uigennemførlige. På den anden side ville det være politisk selvmord at gå imod den stigende grønlandske selvbevidsthed, der jo blandt andet netop er resultat af den voldsomme forandring, der er sket siden -53.

Forskellene i det politiske liv bliver derfor i højere grad holdningen til, hvordan problemer skal behandles, holdningen til graden af og arten af den demokratiske beslutningsproces - altså netop ideologiske.

Siumuts fortolkning af de i afsnit 1 og 2 nævnte forhold, indeholder et skel mellem på den ene side udøverne af politikken, og hvem den er til fordel for, danskerne, og på den anden side grønlænderne, der er blevet holdt passive og undertrykte. Siumut kalder dette systemvold, og det er grundlaget for deres nationale mobilisering. Siumut afviser det danske klassesamfund, men det er ikke klart, hvorvidt de mener, at det er indført i Grønland og skaber interne modsætninger mellem grønlænderne. Den brede mobili-

51) Einar Lund Jensen i samtale med forf. 8/2-78.

sering tyder på, at de ikke mener, at kapitalismen er slået igennem blandt grønlænderne og dermed har skabt modsatrettede interesser. Ligeledes taler Siumut om, at Grønlands historie som koloni i mere eller mindre direkte form har gjort, at det for danskerne begunstigende system ikke har gjaldt for grønlænderne, bortset fra de splittelser særordningerne har betydet.⁵² En sådan opfattelse kan støttes på, at der faktisk ikke er udviklet en egentlig stærk grønlandsk kapitalistklasse, at der ikke er sket private kapitalophobninger i større stil, og at lønudjævningspolitikken i stor udstrækning holder mellemlagene fast i solidaritet med arbejderklassen og småborgerskabet, at der faktisk er uklare klasseforhold i den grønlandske befolkning.

Ud fra en sådan fortolkning, bliver hovedmodsatningen mellem danskere og grønlændere. Siumuts løsning heraf er, at grønlænderne overtager systemet, som det er, og så ændrer det ud fra de særlige grønlandske forhold, og her fører afvisningen af classesamfundet til, at der kæmpes imod dannelse af kapitalistiske klasser, idet Siumut fornægter privatkapitalismen.⁵³ De ønsker udbygget en andelsbevægelse i et forsøg på kapitaldannelse uden udbytning. Hvor Siumut således afviser én del af principperne i det økonomiske grundlag for det danske politiske system, godkender de princippet i det moderne repræsentative demokrati, som det er udformet i Danmark.

Demokratiet defineres som befolkningens deltagelse i den politiske styring gennem valgte repræsentanter, kombineret med samarbejde med fiskernes, fangernes, fåreavlernes, arbejderne og andelsforeningernes sammenslutninger og fællesorganer.⁵⁴ Denne generelle beskrivelse svarer jo i høj grad til de vestlige demokratiers udformning, især under socialdemokratisk ledelse. Det epokegørende ligger da også i, at det skal gælde for Grønland og dermed indeholde en kompetenceoverdragelse fra Danmark (rigsfællesskabet) til Grønland. Dermed er det også en kritik af den hidtidige grønlandske beslutningskompetence.

52) M. Olsen i samtale med G. Chemnitz i Siumut 26/4-76.

53) L.E. Johansen i folketinget 16/1-74, citeret i tidsskriftet Grønland 1978, ss. 64-69. Siden er det blevet understreget.

54) Siumuts hovedmålætning på forsiden af Siumut fra ultimo -77.

Det er ud fra denne sidste synsvinkel Siumuts polemik om grønlandernes egne evner og vilje til at klare egne problemer skal ses. Det er ikke det danske politiske system som sådan, der fornægtes, men dets specielle udformning for Grønland. For det første er det politiske system i Grønland anderledes end i danske amter, og for det andet tager udformningen af det specielle grønlandske politiske system ikke hensyn til de reelle forskelle mellem dansk og grønlandsk natur og kultur, men kun til de historiske, kolonialistiske forhold.

Med Siumuts holdning til demokratiet og til økonomiens udvikling ophæves imidlertid ikke det overordnede kapitalistiske princip. Netop den ønskede demokratiform er adækvat under højt udviklet kapitalisme med dens krav om magtkoncentration og demokratisk legitimitet. Andelsbevægelsen vil, konsekvent gennemført, føre til en dertil hørende kapitalkoncentration (ligesom de foreliggende ØD-forslag i Danmark). Selv om ejendomsretten spredes, vil den rationalitet kapitalistisk produktion sætter (akkumuler, akkumuler - det er Moses og profeterne, som Marx siger i Kapitalens bind 1) alligevel sætte sig igennem. På den anden side vil det spredte ejendomsforhold give muligheder for modifikationer af kapitalens despoti, men dilemmaet bliver, at sådanne modifikationer kan betyde en mindre kapitaldannelse. Endelig ligger der en ændring fra de nuværende forhold i, at akkumulation bliver i det grønlandske samfund.

Over for Siumut står på den ene side Atassut, der afviser en vesteuropæisk ideologisk tankegang, men samtidig forsvarer det af Danmark indpodede samfundssystem og en gradvis reformering heraf i overensstemmelse med den hidtidige politik. De problemer, der har skabt politiseringen afvises som hændelige uheld, ja, det hævdes endda, at "tråden gennem den danske politik har været at værne om den grønlandske kultur og natur".⁵⁵ Afsværgningen af ideologier er således et dække over at overlade udviklingen til eksperter i samarbejde med grønlandske politikere med respekt for "de tekniske nødvendigheder", som udstikkes af udviklingen i den danske kapitalisme.

55) Otto Steenholdt under folketingets førstebehandling af hjemmestyreløven. AG 1/6-78.

På den anden side af Siumut står IA, der helt fornægter et politisk system som det danske. Den kapitalistiske udvikling Danmark står for, fornægtes som udsugning af merarbejde, hvortil det politiske system tjener. IA forlanger derfor en fuldstændig ændring af nugældende (kapitalistiske) forhold, som gælder i Grønland i og med den imperialistiske relation, herunder vil IA en løsrivelse fra Danmark, så der kan opnås mulighed for at forbedre livsvilkårene ved etablering af et nyt økonomisk system og ændrede ejendomsforhold.⁵⁶ Dette krav søges opfyldt ved: - at alle former for produktionsmidler, der ejes af stater, multinationale selskaber og selskaber stiftet i profitøjemed skal overdrages til den grønlandske stat eller bygd eller bysamfund - at den af arbejderne skabte værdi skal fordeles retfærdigt, så den kommer den samlede befolkning til gode, og - at planlægningen, driften, styringen og beslutningsprocessen på samtlige arbejdspladser skal varetages af alle medarbejdere i fællesskab.⁵⁷ En programerklæring, der i korte træk viser kravet om en konsekvent gennemførelse af en reel socialisme ved nedbrydelse af den kapitalistiske produktions- og deraf flydende distributionsmåde.

Endelig skal SP kort omtales under forbehold af dets ungdom. SPs udgangspunkt er varetagelse af arbejderklassens interesser i modsætning til andre klassers, og er en kritik af især Siumuts manglende kontante støtte under overenskomstforhandlingerne, så der alligevel er opstået indkomstskel i den grønlandske befolkning. Der fremhæves et kontant krav om lønudligning i modsætning til Siumuts og Atassuts helhedsbetragtninger over økonomiens bæreevne m.v. Der er en fare for at dette kan føre til "tradeunionisme" og dermed til større finansiel afhængighed af Danmark. På den anden side må man ikke glemme, at SP i høj grad udspringer af Siumut, og at der her blot er tale om at fremhæve et aspekt af Siumuts politik.

Vi har således et politisk spektrum, der i intentioner går fra ønsket om en dansk udviklet kapitalisme, over ønsket om en grønlandsk udviklet kapitalisme med en grønlandsk socialstat (en slags grønlandsk socialdemokratisme), til det konsekvente ønske om socialisme.

56) Den fulde ordlyd af åbningsudtalelsen til Aussivik 77, AG 11/8-77.

57) Ausiagne IA, op.cit., formål pkt. 3.

Alle ideologiansatser hævder at ville grønlænderne det bedste. Heri ligger en reel anerkendelse af, at Grønland er en selvstændig nation, der adskiller sig fra den danske.

Det er især Siumut (og SP) og IA, der har fremhævet det nationale aspekt i kampen, men begge understreger, at racekampen ikke må overskygge klassekampen.⁵⁸ Begge organisationer fremhæver, at det ikke er danskerne, men det danske system, der skal kæmpes imod. Derimod har grønlænderne brug for en national selvtillid over for de opgaver en hel eller delvis overtagelse af det grønlandske samfund stiller. Herved bliver nationalismen hverken reaktionær eller fascistisk.⁵⁹

3.5. Organisationernes interessevaretagelse

Forskellene i ideologisk tilgang har, som det fremgår af tabel 1, kun givet nuanceforskelle i den konkrete politik, idet det er Siumuts krav, de andre vægter på forskellig måde. Disse vægtninger vil selvfølgelig vise sig som betydningsfulde i den politiske kamp, som forhåbentlig bliver resultatet af hjemmestyret. Men når forskellene ikke er større, og når den hidtidige kamp er foregået i skygge af den danske administration, er det meget vanskeligt at vurdere, hvem de enkelte organisationer, ud fra en materialistisk synsvinkel, objektivt er interessevaretagere for.

Bredt kan det imidlertid påpeges, at den danske grønlandspolitik i høj grad har varetaget danske kapitalinteresser⁶⁰ og dermed ikke modsætningsvist ikke har varetaget den grønlandske arbejderklasser eller de oprindelige erhvervsgruppers interesser, udover de brugsværdier den danske kapitalakkumulation med nødvendighed har afkastet. For så vidt Atassut viderefører denne politik, vil det samme gøre sig gældende. På samme måde kan IAs skematiske program, da det står i så oplagt modsætning til den førte grønlandspolitik og netop forsøger at analysere Grønland fra en marxistisk synsvin-

58) Siumut 1/11-76, referat fra "sameksistensmøde", jfr. også Siumuts bestående fremhævelse af Grønlands produktive grupper.

59) Se andre tilgange til nationalismespørgsmålet i hhv. Axel Kjar Sørensen, "Grønlandsk nationalisme", kommende nummer af Historia, og Forbundet mod dansk imperialisme i Grønland, Dansk imperialisme i Grønland, pjece, Århus, maj 1977.

60) Jfr. Ove Johansen, op.cit.

kel under hensyntagen til visse særlige forhold i Grønland, bredt siges at være varetagelse af især arbejderklassens, men også i nogen grad de oprindelige erhvervsgruppers objektive interesser.

Sværere er det derimod med Siumut, der på én gang formulerer sig antikapitalistisk og arbejder på at komme til at administrere de kapitalistiske strukturer i Grønland. Udgangspunktet er som nævnt opposition mod systemet og forsøg på at skabe andre løsninger i overensstemmelse med de grønlandske realiteter. De fremlagte løsninger er fremkommet efter helt konkrete analyser af det nuværende grønlandske samfund, i modsætning til såvel Atassuts følgeragtighed over for den danske politik, som IAs tendens til at overføre dansk venstrefløjstankegang til grønlandske forhold. Spørgsmålet bliver imidlertid, i hvor høj grad Siumut vil være i stand til at nedbryde det undertrykkende system, i hvor høj grad det primært bliver den psykologiske side af undertrykkelsen (at den foretages af danskerne) der bliver ophævet, mens den reelle undertrykkelse/udbytning fortsætter. Til besvarelse af dette spørgsmål fordres yderligere studier i Siumuts politik, herunder en særlig undersøgelse af fløjene i Siumut med særlig vægt på mellemlags- og småborgerelementer. Endvidere er det svært at vurdere revolutionære potentialer uden at have en mere præcis klasseanalyse.

Min egen personlige vurdering går i retning af, at Siumut oprindeligt var en revolutionær kraft, men til en vis grad er forstenet i kraft af 1: vægten af kompromisser i hjemmestyreløven, og 2: mængden af problemer, der rejser sig for overhovedet at kunne overtage det eksisterende samfund og derudover at ville gennemføre store ændringer heri.

4. Konklusion. Et partisystem som varigt mønster i Grønland?

Den foreliggende artikel er et forsøg på at behandle nogle aspekter af den grønlandske udvikling med henblik på en analyse af den generelle politiske situation i Grønland nu. Via en analyse af det økonomiske grundlag og deraf flydende modsætninger har jeg fremanalyseret en noget uklar klassestruktur, der på den ene side afslører graden af industrialisering, graden af og karakteren af det mere traditionelle indslag i økonomien og den danske stats betydning; og på den anden side påviser statens kraftige indflydelse på dannelse af klasser. Denne analyse viste nogle muligheder for

at forskellige interesser ville blive forsøgt varetaget, for så vidt der var politiske organer dertil. Disse organer eksisterer som kommunalbestyrelserne, landsrådet og folketingsrepræsentationen, men beføjelserne og mulighederne i disse giver ikke umiddelbart anledning til, at modsætningerne bliver organiseret.

Dog opstod der igennem den analyserede periode voldsomme problemer, der gav grobund for en politisk bevidstgørelse, der, blandt andet som følge af valgordninger, ikke kunne slå igennem i form af politiske organiseringer. Igennem hele perioden har der imidlertid været økonomiske organiseringer, der dog i oprindelse er stærkt initieret af den danske stat, for at have en overenskomstmodpart, hvor fiktiv den så ellers var. Efterhånden som uddannelsen begyndte at slå igennem og valgreglerne blev ændret, samtidig med at det danske overherredømme gav sig voldsomme udtryk i form af blandt andet EF-indlemmelsen og ressourceudnyttelsen, skabtes basis for den politiske opposition. Dennes første resultat er hjemmestyret, der har givet en for tiden acceptabel bevægelsesform for modsætningerne, der flyder af den danske dominans - udvikling på danske over for udvikling på grønlandske præmisser.

Problemstillingen er nu, hvorvidt de politiske organisationer, der er analyseret, er udtryk for et varigt fænomen, med andre ord om hjemmestyret giver basis for afsløring af modsætningerne i det grønlandske samfund. Den modsætning, der især har båret frem mod hjemmestyret, har været protesten mod den danske dominans, hvor grønlænderne i større eller mindre grad har ageret som en national enhed. Som nævnt har dette ikke ført til en snæver nationalisme, men til bredere krav til samfundsudviklingen. Forskellene i disse krav (spændende fra konsekvent socialisme til fortsat dansk kapitalisme) indicerer tolkninger af samfundet, der netop er funderede i grønlændernes indbyrdes materielt forskellige situationer. Disse interesseforskelle vil afgjort blive hovedemnet under hjemmestyret, men problemet bliver, hvilke rammer hjemmestyreordningen lægger om denne klassekamp.

En lille reel grad af hjemmestyre vil skærpe modsætningsforholdet til Danmark på lang sigt (daniseringen fortsætter). På kort sigt vil det måske nok føre til splittelser på grund af forskelle i afhængighed af Danmark og på grund af forskelle i politisk vurdering af hjemmestyrets værdi - en noget uklar midlertidig indre splittelse.

Med et vidtgående hjemmestyre vil der være visse muligheder for at realisere dele af en udvikling på grønlandske præmisser. Det vil medføre stærke modsætningsforhold især langs konfliktlinien kapital/lønarbejder. Denne konflikts gennemslag afhænger af, hvor udbredt denne dimension er inden for Grønland, der er jo nu kun få egentlige kapitalister og en lang række deklasserede grupper. Vel er det i øjeblikket kapitalismen, der styrer udviklingen, men dens direkte nedslag i Grønland i form af svage kapitalistiske klasser (primært småborgere, mellemlag og lønarbejdere) giver måske visse muligheder for modificeringer, trods rigsfællesskabets kapitalistiske karakter. Netop ved blot at henvise til disse muligheder, kan et vidtgående hjemmestyre imidlertid også bruges til at gennemføre en egentlig grønlandsk kapitalisme, hvor de netop nævnte muligheder, i hvert fald på kort sigt, vil kunne anvendes legitimerende og tilslørende for den virkelige udvikling.

Som antydnet er det netop klassekampens karakter og de enkelte klassers styrke, der vil afgøre effekten af hjemmestyret ved at de reelle modsætninger kommer til udtryk og gennemspilles. Det danske rigsfællesskabs åbenhed er en yderligere væsentlig faktor i denne kamp. Indtil nu har Danmark primært stået på kapitalens side. Tilsammen fører dette til den nok mest realistiske vurdering, at den indførte kapitalisme vil få et øget grønlandsk islæt. Dermed er der åbnet for en skærpelse af de allerede eksisterende modsætningsforhold mellem kapital og lønarbejde, som man må formode vil følge de udviklingslinier, der kendes fra den vestlige kapitalisme.

Ved indgangen til hjemmestyret synes det politiske liv at have lagt sig på et ret permanent leje, især gennem Siumut, der gennem sin opbygning over lang tid og sine grundige analyser af det grønlandske samfund, har ændret det politiske liv totalt. Den kvalificering af det politiske arbejde Siumut står for, har netop afsløret de indre grønlandske modsætninger. Disse modsætninger har i første omgang ført til tredelingen Atassut, Siumut, IA, men Atassuts svaghed i sine politiske udtryk, tegnene på indre splittelser i Siumut og endelig IAs hidtidige nærmest postulatoriske standpunkter antyder, at den kommende politiske udvikling kan betyde, at der opstår nye organisationer med mere specificerede interessevaretagelser inden for det her fremanalyserede interessespektrum, herpå er SP et første fingerpeg.